

BEATA AFELTOWICZ

FAUNA W SŁOWIAŃSKIEJ OJKONIMII
POMORZA ZACHODNIEGO

Pomorze Zachodnie weszło w skład państwa polskiego po II wojnie światowej. Jest piątym co do wielkości regionem Polski, regionem historyczno-geograficznym położonym w północno-zachodniej Polsce nad rzeką Odrą i mniejszymi rzekami. Na północy jego naturalną granicę wyznacza Morze Bałtyckie. Na wschodzie region graniczy z Pomorzem Środkowym i Gdańskim, na zachodzie – z Meklemburgią, a na południu – z Wielkopolską, ziemią lubuską i Brandenburgią. W związku z położeniem geograficznym wyróżnia się różnorodnością przyrodniczą. Na jego obszarze znajdują się nadmorskie plaże, klify porośnięte lasami, rzeki i jeziora. Założono tu także dwa parki narodowe: Woliński Park Narodowy (utworzony w 1960 r., symbolizuje go orzeł bielik oraz mikołajek nadmorski, słynny z zagrody żubrów) i Drawieński Park Narodowy (utworzony w 1990 r., jego symbolem jest wydra) oraz siedem parków krajobrazowych (Barlinecki Park Krajobrazowy, Cedyński Park Krajobrazowy, Drawski Park Krajobrazowy, Iński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry, Szczeciński Park Krajobrazowy Puszcza Bukowa, Park Krajobrazowy Ujście Warty).

Różnorodność fauny Pomorza Zachodniego jest zdeterminowana uwarunkowaniami geograficznymi. Omawiany obszar porastają liczne lasy, obecne są tu wody słone i słodkie. Wśród zwierząt można zatem wyróżnić gatunki lądowe (różne gatunki ptaków, owadów) i wodne (wiele gatunków ryb, ssaków morskich i słodkowodnych). Środowisko naturalne zostało szeroko omówione przez Ryszarda Krzysztofa Borówkę, Stefana Friedricha i innych autorów w publikacji *Przyroda Pomorza Zachodniego* (2002).

Dr BEATA AFELTOWICZ – Uniwersytet Szczeciński, Wydział Humanistyczny, Instytut Językoznawstwa; adres do korespondencji: al. Piastów 40 B, bud. 4, pokój 408, 71-065 Szczecin; e-mail: beata.afeltowicz@usz.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4487-9411>.

1. STAN BADAŃ NAD OJKONIMIĄ POMORZA ZACHODNIEGO

Ojkonimia jako zbiór nazw osad zasiedlonych przez człowieka jest jednym z działów toponimii, olbrzymiego zbioru nazw geograficznych. Ojkonimia Pomorza Zachodniego była omawiana przez onomastów niemieckich jeszcze po II wojnie światowej. Należy tu przywołać Reinholda Trautmanna z pracami *Die Elb- und Ostseeslawischen Ortsnamen* z 1956 r. oraz *Die slawischen Ortsnamen Mecklenburgs und Holsteins* z 1950 r., w których dokonał szczegółowej analizy fonetycznej i słowotwórczej nazw miejscowych z całego Pomorza, Meklemburgii i Brandenburgii. Kolejnym badaczem dialektów i nazw pomorskich był niemiecki językoznawca Friedrich Lorentz, autor publikacji *Slawische Namen Hinterpommerns* z 1964 r., która zawiera alfabetyczny wykaz ojkonimów z zapisami źródłowymi.

Do badaczy polskich, zainteresowanych słowiańskim dziedzictwem nazewniczym Pomorza Zachodniego, należy w pierwszej kolejności zaliczyć Ewę Rzetelską-Feleszko i Jerzego Dumę z Instytutu Sławistyki PAN z publikacjami o charakterze diachronicznym, poświęconymi głównie zachodniopomorskiej hydronimii oraz słowiańskiej ojkonimii. Słowiańska warstwa ojkonimów została przedstawiona w kilku publikacjach: *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Środkowego* oraz *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego, Językowa przeszłość Pomorza Zachodniego na podstawie nazw miejscowych* (znajduje się tu przegląd prac naukowych nad dialektem pomorskim, 13-15). Warszawscy onomaści zajmowali się także analizą pierwszych niemieckich nazw miejscowych i terenowych na Pomorzu Szczecińskim w artykule *Najstarsze niemieckie nazwy miejscowe i terenowe na Pomorzu Szczecińskim*.

Ewa Rzetelska-Feleszko jest także autorką publikacji monograficznych *Dawne słowiańskie dialekty województwa koszalińskiego. Najstarsze zmiany fonetyczne i Pomorze Zachodnie. Nasz język dawniej i dziś* oraz artykułu „Etymologia słowiańskich nazw miejscowych i terenowych z obszaru wolińsko-kamieńskiego”, który ukazał się w 2019 r. ze wstępem i komentarzami Jerzego Dumy. Wymienieni badacze są także autorami słownika anojkonimów *Nazwy terenowe Pomorza Zachodniego zawierające elementy słowiańskie*.

Aleksandra Belchnerowska z Uniwersytetu Szczecińskiego jest autorką jednej z piętnastu części Pomorskich Monografii Toponomastycznych pt. *Toponimia byłych powiatów kołobrzeskiego i koszalińskiego*, opracowania pomorskich nazw wód stojących oraz autorką wielu artykułów poświęconych nazewnictwu Pomorza. Wraz z Tadeuszem Białeckim wydała *Toponimię miasta Szczecina*. Doktoranci A. Belchnerowskiej – Andrzej Chłudziński, Bożena Stramek i Beata

Afeltowicz¹ – w publikacjach książkowych i licznych artykułach dokonali wielu onomastycznych analiz zachodniopomorskiej warstwy toponimicznej. Stan badań nad ojkonomią Pomorza Zachodniego przedstawiła Beata Afeltowicz w publikacji *Słownik nazw miast województwa zachodniopomorskiego* (11-18).

2. UWAGI METODOLOGICZNE

Celem przeprowadzonych badań onomastycznych było odtworzenie świata zwierząt, który został spetryfikowany w nazwach miejscowych Pomorza Zachodniego. Źródłem rejestrującym analizowane ojkonimy jest *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej* Stanisława Rosponda², opracowanie Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Jerzego Dumy *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego, Słownik wszystkich nazw geograficznych Pomorza Zachodniego (nazwy urzędowe miejscowości i fizjograficzne, tymczasowe z lat 1945-1948, zwyczajowe, nazwy błędne, nie posiadające urzędowego zatwierdzenia; stan 1 I 2018 [we wstępie: 1 X 2017])* Tadeusza Białeckiego, publikacje Aleksandry Belchnerowskiej, Beaty Afeltowicz, Bożeny Stramek i Andrzeja Chłudzińskiego (pełny wykaz publikacji w bibliografii końcowej). Łącznie na potrzeby badawcze zgromadzono 81 ojkonimów, w których wystąpiło 39 zooleksemów. Opracowanie ma charakter deskryptywny, jego głównym celem było przedstawienie świata zwierząt odbitego w nazewnictwie miejscowym Pomorza Zachodniego.

W opracowaniu pominięto hybrydy nazewnictwa słowiańsko-niemieckie, w których nazwa zwierzęcia była określona apelatywem niemieckim, a cecha słowiańska była wyrażona elementem afiksальnym. Analizie poddano zarówno słowiańskie nazwy istniejących do dziś miejscowości, jak i nazwy obiektów zaginionych (pełny wykaz tych miejscowości w Aneksie). W spektrum opisu umieszczono toponimy, które ze względu na swoją metrykę często mają hipotetyczny wywód etymologiczny. Oznacza to, że wiele nazw ma więcej niż jedną motywację. Oprócz nazw topograficznych uwzględniono także ojkonimy dzierżawcze i patronimiczne pochodzące od antroponimu o charakterze przezwiskowym, który posiada etymologię odapelatywną odnoszącą się do nazwy zwierzęcia będącego symbolem cechy i zachowania ludzkiego, np. ap. *kruk, lis, wilk*. Zachodniopomorskie toponimy są także skarbnicą języka pomorskiego i dialektu

¹ Beata Afeltowicz i Aleksandra Belchnerowska są współautorkami artykułu, w którym ukazano wpływ środowiska naturalnego na istniejącą do 1945 r. niemiecką toponimię Pomorza Zachodniego. Zob. Afeltowicz i Belchnerowska.

² W słowniku obok nazw miejscowych znajdują się nazwy terenowe, wodne i lądowe.

kaszubskiego. Przechowują takie elementy leksykalne i fonetyczne, które były i są obce językowi polskiemu. Nazwy miejscowe z pierwiastkiem leksykalnym zwierzęcym mogą być współcześnie czytelne, np. *Czaplin Wielki*, *Węgorzyno*, *Żabowo*, lub nie kojarzyć się z żadną nazwą zwierzęcia, np. *Mojszewo*, wskutek zatarcia jasnej budowy słowotwórczej lub wskutek nadania niejasnej nazwy powojennej przez członków Komisji Ustalania Nazw Miejscowych, która działała na Pomorzu Zachodnim od 1945 r. pod przewodnictwem warszawskiego geografa Stanisława Srokowskiego.

3. SŁOWIANIE NA POMORZU ZACHODNIM

Badania archeologiczne i historyczne dowodzą, że ruchy migracyjne w Europie rozpoczęły się na przełomie V i VI w. (Duma 408). Zostały one nazwane „wędrowką ludów”. Najwcześniejsze grupy słowiańskie przybyły na Pomorze Zachodnie od południowego zachodu Europy i były to plemiona Obodryców. W wiekach VII i VIII członkowie plemion słowiańskich założyli wiele osad przede wszystkim przy większych rzekach: Odrze, Inie i Redze. Osady te dały początek osadom otwartym i cmentarzyskom. Większe skupiska przekształcały się w ośrodki rzemieślnicze i handlowe, tworząc podgrodzia. Do słowiańskiego rzemiosła można zaliczyć takie jego dziedziny, jak: garncarstwo, tkactwo, produkcja żelaza, rogowiarstwo, ciesielstwo, łagiewnictwo, a także złotnictwo i szkutnictwo.

Głównym jednak zajęciem zachodniopomorskich Słowian było rolnictwo. Ludność wiejska żyła w osadach jedno- i wielozagrodowych. Stosując uprawę żarową, pozyskiwano ziemię do upraw przede wszystkim zbóż i roślin przemysłowych. Badania archeologów potwierdzają uprawę prosa zwyczajnego, żyta, pszenicy, jęczmienia i owsa oraz chmielu i konopi. Sadzono również warzywa i zakładano sady. Terytorium Pomorza Zachodniego obfituje w tereny zielone: lasy, łąki i pastwiska, stąd Słowianie zajmowali się hodowlą zwierząt, głównie świń, krów, owiec i kóz. Znalezione szczątki szkieletów kostnych koni wskazują na bogactwo członków plemion słowiańskich. Trzeba wspomnieć, że Słowianie trudnili się także rybołówstwem, a niektórzy nawet piractwem.

4. ANALIZA MATERIAŁU TOPONIMICZNEGO

Wykscerpowany zbiór 81 ojkonimów zawierających w swojej strukturze komponent faunistyczny można podzielić według kryterium semantycznego,

aby ukazać, jakie zwierzęta najczęściej otaczały Słowian zamieszkujących Pomorze Zachodnie. Bardzo często były to zwierzęta dzikie, na które polowano lub które chwymano w celu udomowienia i czerpania z nich korzyści. Leksemy te wskazują także na elementy otoczenia przyrodniczego, które były wysoko wartościowane, np. duża liczba ryb w jeziorze oraz ryby określonego gatunku.

4.1. OJKONIMY OD NAZW SSAKÓW

W zebranych zbiorze toponimicznym najliczniejszą grupę leksemów animalistycznych stanowiły te, które nazywały świat ssaków – wystąpiło ich łącznie 15. Wyróżnić w niej można nazwy ssaków domowych i hodowanych przez człowieka, ten zbiór reprezentuje 6 wyrazów: *kobyła, kocię, koń, koza, kozioł, krowa*. Środowisko ssaków dzikich, żyjących w lasach, reprezentuje zbiór także 6 leksemów: *lis, sarna, tur, wilczek, wilk, ząbrz* ‘żubr’. Takie zwierzęta zastali Słowianie w lasach Pomorza Zachodniego. W zbiorze leksemów oznaczających ssaki najwyższą frekwencję odnotował wyraz *krowa*, który wystąpił w sześciu nazwach miejscowych, np. *Karwowo*. Ich cechą dyferencyjną jest wczesna notacja w dokumentach historycznych, na przykład *Karwowo* koło Szczecina – w XII wieku, a *Karwowo* koło Łobza – w XIII wieku. W analizowanej nazwie mamy do czynienia z wczesną formą leksemu bazowego: **karva*.

Wymienione wyrazy oznaczające ssaki są podstawą nazw topograficznych, ale także dzierżawczych, patronimicznych, złożonych, które można interpretować dwojako: jako pochodne od apelatywu faunistycznego lub od antroponimu od apelatywnego o charakterze przezwiskowym, por. *Lisowo* (z suf. **-ov-*) – od n.os. *Lis* lub od ap. *lis*, *Wółkowo* – od n.os. *Wółk*, *Wilk* lub od ap. *wółk*, *wilk*.

Ostatnią grupą zooleksemów dotyczących ssaków w badanym zbiorze toponimicznym są określenia gryzoni, szkodników upraw i zbiorów, łącznie były to 3 jednostki leksykalne: *kret, mysz, szczur*. Widocznie były one bardzo uciążliwe dla Słowian, skoro postanowili oni utrwalić je w nazwach zamieszkiwanych osad. Leksem *szczur* wystąpił w formie **pl'xъ* z pom. rozwojem zgłoskotwórczego **l'* w grupę *-ol-*, stąd nazwa *Polchowo* (x3).

4.2. OJKONIMY OD NAZW PTAKÓW

Nieco mniej liczną grupą semantyczną były nazwy ptaków (13 leksemów). Słowianie obserwowali ich życie, polowali na nie oraz hodowali je. Najwięcej przykładów pochodzi ze zbioru nazw ptaków dziko żyjących na polach, bagnach i mokradłach, liczne są także nazwy ptaków wodnych i brodzących (11): *bro-*

dziec, czapla, drozd, gogol, klęsk, kołp ‘łabędź’, kukulka, orzeł, sowa, warna ‘wrona’, żuraw, które są podstawą dzisiejszych nazw miejscowych typu: *Drozdowo, Kiełpino, Warnowo*.

Drugi podzbiór nazw ptaków stanowią leksemy będące określeniami ptaków hodowlanych, reprezentowany zaledwie dwoma przykładami: *gąsior i kura*.

4.3. OJKONIMY OD NAZW OWADÓW

Nazwy miejscowe utworzone od nazw owadów występują na Pomorzu Zachodnim bardzo rzadko, łącznie jest ich 5. W tym celu wyzyskano zaledwie 3 zooleksemy: *komar, świercz ‘świerszcz’ i żuk*. Wszystkie toponimy pochodne od określeń owadów mają identyczną strukturę – są to formacje z przyrostkiem *-ov-, np. *Komorowo, Żuków, Żukowo*. Wszystkie cechuje także wczesna notacja w źródłach historycznych: pochodzą z XIII wieku, tylko jedna z nich – *Świerczewo* (obecny powiat gołeniewski) z wieku XIV.

4.4. OJKONIMY OD NAZW RYB

Pomorze Zachodnie to region obfitujący w wody morskie i śródlądowe, dziwi zatem tak skromna reprezentacja nazw gatunków ryb w nazwach miast i mniejszych osad. W tej funkcji wystąpiły tylko 2 leksemy: *karp* (będący podstawą dwóch ojkonimów) i *węgorz* (tkwiący w rdzeniach trzech ojkonimów). Są one potwierdzeniem, że już we wczesnym średniowieczu w wodach pomorskich żyły wymienione gatunki ryb oraz że je poławiano.

4.5. OJKONIMY OD NAZW PŁAZÓW

Specyficzne położenie Pomorza Zachodniego na terenie z licznymi obiektami wodnymi zaowocowało obecnością w ojkonimii nazw z jednym leksemem określającym płaza, czyli z leksemem *żaba*. Posłużył on do utworzenia czterech nazw miejscowych: *Żabice, Żabowo, Żabów* oraz *Żabówko*. Ewa Rzetelska-Feleszko i Jerzy Duma stwierdzają: „zwraca uwagę popularność raków i żab, które widocznie występowały w niektórych okolicach w tak znacznej liczbie, że przyćmiły wszystkie inne możliwości utworzenia nowej nazwy” (*Językowa przeszłość* 285).

4.6. OJKONIMY OD NAZW SKORUPIAKÓW

Powyższy cytat odnosi się także do leksemu *rak*, oznaczającego skorupiaka żyjącego w czystych wodach słodkich. Umieszczenie go w nazwach osad (*Recz,*

Rekowo) utrwaliło wiedzę o czystości wód pomorskich. Może także stanowić dowód, że poławiano raki w celach konsumpcyjnych. Nie wyklucza się także takiej motywacji, że leksem *rak* mógł pierwotnie nazywać jeziora lub rzeki, w których żyły te skorupiaki, a następnie przeszedł na nazwę osady położonej nad tym akwenem.

4.7. OJKONIMY OD NAZW BEZKRĘGOWCÓW

Określenie bezkręgowca z grupy pierścienic, czyli *glisty*, oznaczające m.in. ‘dżdżownicę’, jest wyjątkowym przykładem w zachodniopomorskiej ojkonimii. Użyto go w nazwie miejscowej *Glicko*, której możliwym znaczeniem mogło być cytowane powyżej. Nazwa mogła zatem odnosić się do obszaru, na którym licznie występowały dżdżownice.

4.8. OJKONIMY OD OGÓLNYCH NAZW ZWIERZĄT

W tej funkcji wystąpiły trzy rzeczowniki apelatywne: *obrzym* m.in. ‘zwierzę dużych rozmiarów’, *ryba* i *zwierz*. Łącznie są one podstawą pięciu toponimów: *Obromino*, *Rybice*, *Rybno*, *Rybokarty*, *Zwierzynek*. Ciekawostką jest fakt, że większość z nich została po raz pierwszy odnotowana w dokumentach średniowiecznych w okresie od XIII do XV wieku, czyli szczytą się one bardzo wczesnym pochodzeniem, por. *Obromino* – XIII wiek, *Rybice* – XIV wiek, *Rybokarty* – XV wiek. Tylko obecny onim *Rybno* pojawił się w XX-wiecznych źródłach kartograficznych pierwotnie jako nazwa hybrydalna – *Riebenfelde*.

5. LICZBA UŻYĆ NAZW ZWIERZĄT, KTÓRE STANOWIĄ PODSTAWY NAZW MIEJSCOWYCH NA POMORZU ZACHODNIM

W poniższym zestawieniu tabelarycznym przedstawiono poszczególne nazwy zwierząt wraz z ich jednokrotnym lub wielokrotnym użyciem w zachodniopomorskiej ojkonimii.

Tabela 1. Frekwencja nazw zwierząt w ojkonimach Pomorza Zachodniego

	LEKSEM	ŁĄCZNA LICZBA	UDZIAŁ PROCENTOWY
1-krotne wystąpienie	<i>brodziec, drozd, gąsior, glista, klęsk, kobyła, kocię, komar, koza, kret, kukulka, lis, mysz, obrzym, orzeł, sowa, tur, zwierz, żubr, żuraw</i>	20	51,3
2-krotne wystąpienie	<i>czapla, gogol, karp, kura, łabędź, ryba, sarna, świercz, wilczek, wilk</i>	10	25,6
3-krotne wystąpienie	<i>koziół, szczur, węgorz, żuk</i>	4	10,3
4-krotne wystąpienie	<i>wrona, żaba</i>	2	5,1
5-krotne wystąpienie	<i>koń, rak</i>	2	5,1
6-krotne wystąpienie	<i>krowa</i>	1	2,6
RAZEM		39	100

Wszystkie zooleksemy, które wchodziły w skład nazw miejscowych na Pomorzu Zachodnim, zostały użyte jednokrotnie (takich użyć mamy najwięcej, bo aż 20 apelatywnych określeń zwierząt), dwukrotnie (o połowę mniej – 10 leksemów). Trzykrotnie wystąpiły cztery wyrazy – *koziół, szczur, węgorz* i *żuk*. Największą liczbę zastosowań (pięć i sześć razy) odnotowały leksemy oznaczające duże i silne zwierzęta domowe: *koń* i *krowa*, a także *rak*, który w przeszłości i obecnie jest rarytatem w polskiej kuchni.

6. STRUKTURA OJKONIMÓW Z ELEMENTEM ANIMALISTYCZNYM

Pod względem strukturalnym ojkonimy z członem faunistycznym na Pomorzu Zachodnim układają się w następujące zbiory:

- 1) nazwy onimizowane (powstałe od apelatywów rzeczownikowych nazywających zwierzę) oraz transonimizowane (powstałe od już gotowej nazwy, np. nazwy jeziora czy rzeki) (8), np. *Brojce, Karpin* (od n. jeziora), *Orle*;

- 2) nazwy z sufiksem *-ov- (37), np. *Drozdowo, Gogolewo, Klęskowo, Koniewo, Połchowo, Rakowo, Rekowo Łobeskie*;
- 3) nazwy z sufiksem *-in- (11), np. *Czaplin Mały, Czaplin Wielki, Gąsierzyno, Kielpino, Klępino, Węgorzyno, Wolczyno*;
- 4) nazwy rodowe (6): *Kłęby x2, Łęczyca, *Medvědy, Rybokarty, Sikorki*;
- 5) nazwy hybrydalne (5): *Kozy Pomorskie, Rybno, *Tur-, Wołczkowo, Wilczkowo*;
- 6) nazwy patronimiczne (4): *Gogolice, Kozielice x2, *Žeravici*;
- 7) nazwy z sufiksem *-ica (3): *Rybice, Warnice, Węgorzyce*;
- 8) nazwy z sufiksem *-bsk- (2): *Glicko, *Zqbr̃sk*;
- 9) nazwy dwuczłonowe (2): *Kobylanka, Soren Krug*;
- 10) nazwy dwuznaczne (2): *Konie, Recz*;
- 11) nazwy z sufiksem *-bn- (1): *Sowno*;
- 12) nazwy złożone (1): *Warnołęka*.

Z powyższego zestawienia wynika, że typową konstrukcją słowiańską występującą w nazwach miejscowych były derywaty z sufiksem *-ov-, tworzące nazwy topograficzne lub dzierżawcze. Podobne typy onimów konstruowano przy użyciu przyrostka *-in- (11 ojkonimów). Bardzo ciekawe jest, że rzadko występująca formacja onimiczna na Pomorzu Zachodnim, czyli nazwy rodowe, posiadała w swoim składzie wyraz nazywający zwierzę. Pozostałe struktury nazewnicze odnotowały pięć i mniej przykładów.

7. CHRONOLOGIA SŁOWIAŃSKICH NAZW MIEJSCOWYCH Z KOMPONENTEM ODZWIERZĘCYM

Chronologię słowiańskich nazw miejscowych z członem zawierającym określenie zwierzęcia można przedstawić w postaci tabeli, która zawiera informację o stuleciu, w którym po raz pierwszy zapisano ojkonim w dokumentach książeńych lub kościelnych.

Tabela 2. Chronologia słowiańskich nazw miejscowych z członem faunistycznym

WIEK	PRZYKŁADY NAZW	OGÓLEM W LICZBACH	UDZIAŁ PROCENTOWY
XII	<i>Karwowo</i> (k. Szczecina), <i>Klęskowo</i> ,	4	4,9

	<i>Rekowo (k. Kołbacza), *Žeravici</i>		
XIII	<i>Czaplin Wielki, Gąsierzyno, Gogolice, Kłębino, Kobylanka, Kozielice, Obromino, Warnołęka, Wolczkowo, *Ząbr̄sk, Zwierzynek</i>	37	45,8
XIV	<i>Kłęby, Kretlewo, Kurów, Rybice, Świerczewo, Warnice</i>	15	18,6
XV	<i>Kropelb, Łęczycza, *Medvědy, Rybokarty, Sikorki, Sowno</i>	7	8,6
XVI	<i>Brojce, Kolbiczne, Kozy Pomorskie, Węgorzyce</i>	4	4,9
XVII	<i>Glicko, Wilczkowo, Wolczyno, Żabówko</i>	4	4,9
XVIII	<i>Konie, Kr̄pa, Soren Krug</i>	3	3,7
XIX	<i>Chociętowo, Karpin, Tur-, Warnkowo</i>	4	4,9
XX	<i>Recz, Rybno, Żabice</i>	3	3,7
RAZEM		81	100

Zaprezentowana frekwencja pierwszych notacji słowiańskich ojkonimów z pierwiastkiem animalnym na Pomorzu Zachodnim dowodzi, że ponad połowa z nich (42) to bardzo stare nazwy – z XII i XIII wieku. Pochodzą one z okresu sprzed masowej kolonizacji Pomorza Zachodniego przez ludność niemiecką. Od XIV wieku spada frekwencja pierwszych zapisów badanych nazw słowiańskich, ale jest ich jeszcze bardzo dużo – 15. Od XV stulecia zmniejsza się przyrost słowiańskiej ojkonimii z tego względu, że są na tym obszarze zakładane osady, wsie, leśniczówki, cegielnie, młyny itp. niemieckie. Odnotowanie najnowszych pierwszych zapisów słowiańskich ojkonimów, czyli tych z XX wieku, zawdzięczamy powstaniu bardzo dokładnych niemieckich, ale także polskich (wojskowych) źródeł kartograficznych Pomorza.

8. WNIOSKI

Na podstawie przeprowadzonych badań toponomastycznych słowiańskich ojkonimów Pomorza Zachodniego zawierających w swoim składzie element lekсыkalny zwierzęcy można sformułować kilka wniosków:

1. Terytorium Pomorza Zachodniego było z pewnością zamieszkane przez Słowian w XII wieku, z tego bowiem okresu pochodzą pierwsze zapisy słowiańskich nazw miejscowości zamieszczone w najstarszych zbiorach dokumentów pomorskich.
2. W skład zgromadzonego zbioru toponimicznego wchodzi nazwy miast, wsi, przysiółków, części miast i wsi oraz kolonii, które istnieją do dziś, ale także tych, które nie przetrwały do czasów współczesnych.
3. Łącznie na obszarze Pomorza Zachodniego wynotowano 81 ojkonimów o proveniencji słowiańskiej, zbudowanych z członu będącego określeniem zwierzęcia.
4. Wśród nazw zwierząt najliczniej reprezentowane były ssaki. Ogółem wystąpiło 15 różnych jednostek leksykalnych nazywających tę grupę kręgowców, które były podstawą słowotwórczą 31 nazw miejscowych.
5. W zgromadzonym zbiorze toponimicznym najwyższą frekwencję zanotował leksem *krowa*, który stanowi trzon 6 ojkonimów.
6. Najliczniejsze pierwsze zapisy słowiańskich nazw miejscowych z pierwiastkiem zwierzęcym pochodzą z wieków XII (4), XIII (37) i XIV (15), co stanowi dowód silnej ewolucji i labilności ówczesnych nazw siedzib ludzkich.
7. Pod względem budowy morfologicznej najliczniej reprezentowane były toponimy derywowane z suf. **-ov-* oraz z suf. **-in-* (łącznie 48 nazw, czyli blisko 60% zbioru słowiańskich toponimów).
8. Analizowane nazwy miejscowe przechowują wiadomości na temat pomorskiego zasobu leksykalnego oraz cech językowych tej leksyki, np. pom. grupa **ar* w ap. **karva* 'krowa', **varna* 'wrona', pom. rozwój sonornego **l*, **l'* w grupę *ol*, np. *kolp* (**klpъ* 'łabędź'), *wolk* 'wilk', *polch* 'pilch', pol. *szczur*.

Nazewnictwo miejscowe o proveniencji słowiańskiej na terytorium Pomorza Zachodniego stanowi niezmiernie ciekawy zbiór toponimiczny. Interesujące wnioski przyniosłyby także badania porównawcze słowiańskich nazw miejscowych z elementem odzwierzęcym z nazwami z leksykalnym członem florystycznym. Osobne miejsce należy się także charakterystyce procesu germanizacji nazw słowiańskich, które podlegały różnym przekształceniom o charakterze fonetyczno-fonemicznym, słowotwórczym i leksykalnym.

- Afeltowicz, Beata. „Analiza leksykalna historycznych hybryd słowiańsko-niemieckich na Pomorzu Zachodnim”. *Język. Człowiek. Dyskurs*, red. Mirosława Hordy, Harry Walter, Walerij Mokijenko, Wydawnictwo Print Group Daniel Krzanowski, 2007, ss. 332-344.
- Afeltowicz, Beata. „Kilka uwag na temat ojkonomii Pomorza Zachodniego”. *Świat Słowian w języku i kulturze. X. Językoznawstwo. Wybrane zagadnienia z leksyki i morfologii języków europejskich*, red. Ewa Komorowska i Agnieszka Krzanowska, Wydawnictwo Volumina.pl Daniel Krzanowski, 2009, ss. 11-16.
- Afeltowicz, Beata. *Nazwy miejscowe byłego powiatu łobeskiego*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2012; dodruk: 2013.
- Afeltowicz, Beata. „Osadnictwo słowiańskie na terenie powojennego powiatu łobeskiego w świetle nazw miejscowych”. *Świat Słowian w języku i kulturze. V. Językoznawstwo*, red. Ewa Komorowska, Agnieszka Krzanowska, Wydawnictwo Zapol, 2004, ss. 15-22.
- Afeltowicz, Beata. „Słowiańskie nazwy miejscowe dawnego powiatu nowogardzkiego”. *Terytorialne i etniczne zróżnicowanie nazewnictwa*, red. Aleksandra Belchnerowska, Bożena Frankowska-Kozak i Jolanta Ignatowicz-Skowrońska, Wydawnictwo Print Group Daniel Krzanowski, 2006, ss. 63-75.
- Afeltowicz, Beata. „Słowiańskie nazwy miejscowe na Pomorzu Zachodnim”. *Grani slova*, red. Michaił Aleksiejenko, Harry Walter, M. Diuring, A. Szumiejko, Wydawnictwo ELPIS, 2005, ss. 364-370.
- Afeltowicz, Beata. „Słowiański sufix *-ov- w toponimii Pomorza Zachodniego”. *Acta Onomastica*, t. 47, 2006, ss. 48-58.
- Afeltowicz, Beata. *Słownik nazw miast województwa zachodniopomorskiego*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2022.
- Afeltowicz, Beata, i Aleksandra Belchnerowska. „Środowisko przyrodnicze a niemiecki system toponimiczny Pomorza Zachodniego”. *Nazwy własne a społeczeństwo*, red. Romana Łobodzińska, Oficyna Wydawnicza Leksem, t. 2, 2010, ss. 27-42.
- Belchnerowska, Aleksandra. *Nazwy wód stojących w dorzeczu Bałtyku między dolną Odrą a dolną Wisłą*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 1993.
- Belchnerowska, Aleksandra. *Toponimia byłych powiatów kołobrzесьkiego i koszalińskiego*. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, 1995. Pomorskie Monografie Toponomastyczne nr 13.
- Belchnerowska, Aleksandra, i Tadeusz Białecki. *Toponimia miasta Szczecina*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 1988.
- Białecki, Tadeusz. *Słownik wszystkich nazw geograficznych Pomorza Zachodniego (nazwy urzędowe miejscowości i fizjograficzne, tymczasowe z lat 1945-1948, zwyczajowe, nazwy błędne, nie posiadające urzędowego zatwierdzenia; stan 1 I 2018 [we wstępie: 1 X 2017])*. Wydawnictwo Zapol, 2018.
- Borówka, Ryszard, Ryszard, Friedrich Stefan, Tomasz Heese, Janina Jasnowska i Róża Kochanowska. *Przyroda Pomorza Zachodniego*. Oficyna In Plus, 2002.
- Chłudziński, Andrzej. *Nazwy miejscowe powiatu kołobrzесьkiego*. Wydawnictwo Jasne, 2009.
- Chłudziński, Andrzej. *Toponimia powiatu białogardzkiego*. Wydawnictwo Jasne, 2008.
- Duma, Jerzy. „Nazwy miejscowe Pomorza Zachodniego”. *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. Ewa Rzetelska-Feleszko, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, 1998, ss. 408-411.
- Lorentz, Friedrich. *Slawische Namen Hinterpommerns*. Akademie Verlag, 1964.
- Rospond, Stanisław. *Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej. Według uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem S. Srokowskiego*. Polskie Towarzystwo Geograficzne, 1951.

- Rzetelska-Feleszko, Ewa. *Dawne słowiańskie dialekty województwa koszalińskiego. Najstarsze zmiany fonetyczne*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973.
- Rzetelska-Feleszko, Ewa. „Etymologia słowiańskich nazw miejscowych i terenowych z obszaru wolińsko-kamińskiego”, ze wstępem i komentarzami Jerzego Dumy, 2019, ss. 27-118. Materiały Zachodniopomorskie, t. 15.
- Rzetelska-Feleszko, Ewa. „O kilku ciekawych nazwach miejscowości z Pomorza Szczecińskiego”, *Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego*, t. 6, 1989, ss. 249-258.
- Rzetelska-Feleszko, Ewa. *Pomorze Zachodnie: Nasz język dawniej i dziś*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986.
- Rzetelska-Feleszko, Ewa, i Jerzy Duma. *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1991.
- Rzetelska-Feleszko, Ewa, i Jerzy Duma. *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Środkowego*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985.
- Rzetelska-Feleszko, Ewa, i Jerzy Duma. *Językowa przeszłość Pomorza Zachodniego na podstawie nazw miejscowych*. Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1996.
- Rzetelska-Feleszko, Ewa, i Jerzy Duma. „Najstarsze niemieckie nazwy miejscowe i terenowe na Pomorzu Szczecińskim”. *Onomastica Slavogermanica*, t. 18, 1993, ss. 43-61.
- Rzetelska-Feleszko, Ewa, i Jerzy Duma. *Nazwy terenowe Pomorza Zachodniego zawierające elementy słowiańskie*, t. 1 (A–O). Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2008; t. 2 (Q–Ž), Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2013.
- Stramek, Bożena. „Nazwy miejscowe obecnego powiatu stargardzkiego. Cz. I: Nazwy słowiańskie”. *Stargardia*, t. 1, 2001, ss. 15-38.
- Stramek, Bożena. „Nazwy miejscowe powiatu stargardzkiego. Cz. II: Nazwy niemieckie i po wojenne polskie”. *Stargardia*, t. 2, 2002, ss. 15-67.
- Stramek, Bożena. *Toponimia powiatu stargardzkiego*. Monografie Pomorskie nr 3. Wydawnictwo Jasne, 2011.
- Trautmann, Reinhold. *Die Elb- und Ostseeslawischen Ortsnamen*. Akademie Verlag, 1956.
- Trautmann, Reinhold. *Die slawischen Ortsnamen Mecklenburgs und Holsteins*. Akademie Verlag, 1950.

WYKAZ ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW

ap. – apelatyw	n.os. – nazwa osobowa	pom. – pomorski
czł. – człon	niem. – niemiecki	słow. – słowiański
n. – nazwa	pol. – polski	suf. – sufiks
n.m. – nazwa miejscowa		

FAUNA W SŁOWIAŃSKIEJ OJKONIMII
POMORZA ZACHODNIEGO

Streszczenie

Słowianie przybyli na Pomorze Zachodnie już na przełomie V i VI wieku n.e. Obserwacja środowiska naturalnego pozwoliła na umieszczenie w nazwach osad nazw zwierząt, które tam żyły. Badania prowadzono na zbiorze 81 nazw miejscowych, w których wystąpiło 39 różnych leksemów nazywających zwierzęta. Najliczniej wystąpiły nazwy ssaków (15), a wśród nich leksem *krowa*,

którego użyto w 6 ojkonimach. Oprócz nazw ssaków były także nazwy ptaków, owadów, ryb, płazów, skorupiaków i zwierząt bezkręgowych (bezkęgowców).

Słowa kluczowe: językoznawstwo; onomastyka; toponimia; ojkonimia; Pomorze Zachodnie

FAUNA IN THE SLAVIC OEKONYMY OF WEST POMERANIA

Summary

The Slavs came to West Pomerania in the 5th-6th centuries AD. Observation of the natural environment made it possible to include the names of the animals that lived there in the names of settlements. The current research was carried out on a set of 81 place names with 39 different lexemes which named animals. The most numerous are the names of mammals (15), among them the lexeme *cow*, which was used in 6 oekonyms. In addition to the names of mammals, there were also the names of birds, insects, fish, amphibians, crustaceans and invertebrates.

Keywords: linguistics; onomastics; toponymy; oekonymy; West Pomerania

ANEKS

LISTA OBECNYCH SŁOWIAŃSKICH NAZW MIEJSCOWOŚCI Z ELEMENTEM FAUNISTYCZNYM NA POMORZU ZACHODNIM

1. Barnim	19. Kłęby	38. Pilchowo	56. Warnołęka
2. Brojce	20. Kobylanka	39. Połchowo	57. Warnowo
3. Chociętowo	21. Kołbice	40. Połchowo	58. Węgorzyce
4. Czaplín	22. Komorowo	41. Połchowo	59. Węgorzín
Mały	23. Konie	42. Recz	60. Węgorzino
5. Czaplín	24. Koniewo	43. Rekowo	61. Wilczkowo
Wielki	25. Kozielice	44. Rekowo	62. Wołczkowo
6. Drozdowo	26. Kozielice	45. Rekowo	63. Wołczyno
7. Gąsierzyno	27. Kozy	46. Rekowo	64. Wołkowo
8. Glicko	Pomorskie	Łobeskie	65. Zwierzynék
9. Gogolewo	28. Kretlewo	47. Rybice	66. Żabice
10. Gogolice	29. Kunowo	48. Rybno	67. Żabowo
11. Karpín	30. Kunowo	49. Rybokarty	68. Żabów
12. Karwín	31. Kurcewo	50. Sikorki	69. Żabówko
13. Karwowo	32. Kurów	51. Sowno	70. Żarnowo
14. Karwowo	33. Lisowo	52. Szczecin-	71. Żuków
15. Kiełpino	34. Łęczyca	-Świerczewo	72. Żukowo
16. Kłępino	35. Mojszewo	53. Świerczewo	73. Żukowo
17. Kłęskowo	36. Obromino	54. Warnice	
18. Kłęby	37. Orle	55. Warnkowo	

LISTA ZAGINIONYCH SŁOWIAŃSKICH NAZW MIEJSCOWOŚCI
Z ELEMENTEM ZWIERZĘCYM NA POMORZU ZACHODNIM

1. *Kozьlovo
2. Kꞗꞗꞗ
3. Kꞗꞗꞗꞗ
4. *Medvědy
5. Soren Krug
6. *Tur-
7. *Zꞗꞗꞗꞗsk
8. *Žeravici